

3. PRAGOBANKA JAKO SKUTEČNÝ VÝVOZCE KAPITÁLU

Právní předchůdkyní Pragobanky byla Úvěrní banka v Kolíně. Tento venkovský ústav byl založen místními zájemci r. 1870 s akc. kapitálem 200 000 zl. r. č., který byl zvýšen r. 1871 na 300 000 zl. r. č. a r. 1872 na 500 000 zl. r. č. Věnoval se převážně eskontu smének a navázal bankovní a komisionářské styky se středočeskými cukrovary. Spekulačním obchodům se vyhýbal, takže krizí r. 1873 byl dotčen poměrně málo a dovedl se vyhnout jakýmkoliv ztrátám. Redukci akc. kapitálu na 400 000 zl. r. č. r. 1876 provedl až v důsledku vleklé deprese. Komisionářský obchod cukrem mu zajišťoval značné zisky, takže mimořádně dotoval rezervní fondy, vyplácel bohatou dividendu a v 90. letech 19. stol. dvakrát posílil akc. jistinu: r. 1892 na 600 000 zl. r. č. a r. 1898 na 2 mil. zl. r. č.¹

Po zřízení pražské fil. v červenci r. 1896 začal přesunovat těžiště svých bankovních obchodů do Prahy, kam 1. března 1900 přenesl i své statutární sídlo, změnil dosavadní kolínskou centrálu na fil. a nahradil starou fu novým názvem. Peněžní rubrika NL komentovala tento krok nadměru slibnými slovy: „Jméno třicet roků trvajícím a dobře akreditovanému zmizí ze sloupců kursového lístku a ze stránek finančních rukovětí a kompasů. Na půdě upravené již dlouholetou činností, na piedestal silných rezerv vystupuje Pražská úvěrní banka. Myslíme, že jméno to, uvádějící naši metropoli do rozvětvených konexí finančního světa, jest velmi dobře voleno. Individualizuje a jest populární.“²

Na pražský peněžní trh vstoupila Pragobanka pod vedením ředitele J. Veselého, zkušeného odborníka na obchody cukrem a na akc. sdružování. R. 1900 založila A. s. pro výrobu usní a koženého zboží, dř. továrna H. Bergmanna syn a spol. v Novém Bydžově, která s akc. kapitálem 1 500 000 K převzala původní závod, trvajícím od r. 1820. Dále položila základ ke zřízení České a. s. pro rafinování petroleje v Kolíně, která se konstituovala r. 1901 s akc. kapitálem 1 000 000 K. Zakoupila rovněž r. 1900 důlní majetek v Křemýži nedaleko Teplic s úmyslem akcionovat jej ihned po zajištění jeho rentability. Po přestěhování do Prahy tam pak připravovala stavbu vlastní bankovní budovy.³

Všechny tyto investice a zpočátku i malá výnosnost nově založených

¹ SOA Praha, KSO Kutná Hora, zn. Sp-I-47, č. 38/1 z 15. 11. 1870 a rovněž C 1870 s. 340—341.

² Z *domácího peněžního trhu*. NL 25. 2. 1900. Rovněž SOA Praha, KSO Kutná Hora, zn. Sp-I-47, č. 38/19 z 28. 7. 1896, č. 38/25 ze 7. 12. 1899 a č. 38/26 ze 6. 4. 1900 a KSO Praha, zn. Sp-XI-238, č. 2 161/6 ze 17. 2. 1900.

³ Łopuszański, E.: *Die österreichischen Banken im Jahre 1900*. Mitteilungen des k. k. Finanzministeriums 8, 1902, č. 1, s. 5.

podniků způsobily relativní úbytek zisků, za který začala Pragobanka hledat náhradu mj. v rozšíření své územní působnosti do Haliče. Nejprve tam pracovala prostřednictvím své olomoucké fil., později pomocí vlastních haličských pobočných ústavů.

Záměrem uplatnit se obchodně na Moravě zabývala se s. r. už koncem století a v srpnu r. 1899 se usnesla zřídit fil. v Olomouci, kde české bankovníctví do té doby nemělo žádné zastoupení. Dirigentem byl ustanoven F. Nežádal, pod jehož vedením fil. 15. února 1900 zahájila činnost.⁴

Proti původnímu očekávání nedosáhla olomoucká fil. okamžitých výsledků a začala se příznivě vyvíjet až po překonání počátečních obtíží díky eskontu směnek a zejména zásluhou komisionářského obchodu se zbožím. Pro běžné bankovní obchody získávala klientelu nejenom na Moravě, ale také v sousední Haliči, takže v počátcích kapitálové expanze sehrála pro Pragobanku stejnou úlohu, jakou měla brněnská fil. pro Živnobanku.

Zkušenosti, získané z kapitálové účasti na České a. s. pro rafinování petroleje přivedly Pragobanku poměrně záhy ke spojení s těžbou haličské ropy a prostřednictvím olomoucké fil. i k financování některých ropných obchodů v Haliči.

Už v červenci r. 1903 projednávala s. r. požadavek fy M. H. Reich & Comp. na poskytnutí daňového úvěru jeho lvovské rafinérii petroleje. Olomoucká fil. stanovila jako podmínky tohoto obchodu jednak prohlédnutí továrny a jejího stavu, jednak hypoteční zajištění celého objektu pouze u Pragobanky, tedy bez hypotéky u vídeňské velkobanky Wiener Bank-Verein. Teprve když fa na obě tyto podmínky přistoupila, obdržela 50 000 K na daňový úvěr a stala se tak prvním haličským klientem, jehož služeb Pragobanka později využívala i při jiných bankovních operacích.⁵

V průběhu r. 1904 rozšířila olomoucká fil. povolování tohoto druhu úvěrů také jiným haličským fám, jako byly Rafineria Nafty A. Skrzyńskiego v Libuszi ve výši 200 000 K, Spółka Naftowa Wiśniewski v Drohobyczu ve výši 150 000 K, Fabryka Nafty W. Stawiarskiego v Krosné ve výši 100 000 K, Fibich-Straszewska, Petroleum-Raffinerie v Lipnikách ve výši 100 000 K, Hubiczter Petroleum-Raffinerie Kornhaber, Erdheim, Mendelsohn und Gottesmann v Drohobyczu ve výši 100 000 K, Landesberg, Wahl, Baron & Comp. ve Zniesieniem ve výši 50 000 K, Weiss, Schinagel & Comp. v Gorlicích ve výši 40 000 K, L. Grippel v Nadworné ve výši 40 000 K, Grünbaum i Kreisberg v Borysławu ve výši 40 000 K, Bracia Haber i L. Grippel ve Stanisławowu ve výši 30 000 K a Przedsię-

⁴ S. r. 4. 8. a 10. 8. 1899 a 19. 1. a 9. 2. 1900 a SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-228, č. 2 161/10 z 19. 11. 1900 a KSO Kutná Hora, zn. Sp-I-47, č. 38/30 z 24. 11. 1900. Protokolace měla zn. B-II-14, podnikový rejstřík se však nezachoval — Okresní soud Ostrava, KSO Olomouc. Rovněž nestr. zpráva *Pražská úvěrní banka. Jednání v 31. řádné v. h. dne 19. 3. 1901. Zpráva jednatelská a účetní za r. 1900.* Praha 1901.

⁵ S. r. 10. 7. a 27. 11. 1903.

biorstvo Rafinerii Nafty Fraenkla i Höniga v Ustrzykách Dol. ve výši 20 000 K.⁶

Obnovou, případně i zvyšováním většiny těchto úvěrů si Pragobanka vytvářela stálou klientelu, jejíž okruh doplňovaly postupně i další fy, např. Mineralölraffinerie Rothmann, Taub und Pasternak v Drohobyczu, J. Aschkenazy, Petroleum-Raffinerie v Drohobyczu, Gebrüder Händel, Mineralölraffinerie v Drohobyczu, Mineralölraffinerie Rudörfer, Baumgarten und Wang v Bolechowě, Modrycka Rafineria Olejów Mineralnych Gartenberg, Wagmann i Spółka v Drohobyczu, Bracia Hoffmann, Oberländer i Spółka v Drohobyczu atd.

Vedle běžných úvěrových obchodů s producenty ropy uskutečnila Pragobanka v Haliči i významný zakladatelský čin, jehož výsledkem bylo konstituování a. s. Galicyjskie Górnice T. A. ve Lvově. Společnost založila spolu se známým ústeckým velkoobchodníkem uhlím I. Petschkem převzetím majetku K. Perutze z Bukurešti a M. H. Reicha ze Lvova, k němuž vedle rafinerie petroleje v Ustrzykach Dol. náležela ropná ložiska v Boryslawu a v Tustanowicích a továrna na vrtné nástroje v Boryslawu. Akc. kapitál obnášel 2 mil. K, z čehož převzaly v akciích Pragobanka a Petschkova skupina po 600 000 K, K. Perutz 700 000 K a M. H. Reich 100 000 K. Ustavující v. h. společnosti se konala 15. prosince 1906 a do s. r. byli zvoleni mj. dva zástupci Pragobanky, z nichž J. Veselý se stal předsedou.⁷

Výnosy a růst haličských obchodů vedly k rozšíření vnitřní organizace Pragobanky, jemuž předcházela změna 1. odst. § 2 ve stanovách. Na mimořádné v. h. 31. října 1905 bylo navrženo, aby příslušné místo ve stanovách znělo takto: „Společnost měla dříve sídlo své v Kolíně a má sídlo své nyní v Praze; společnost má právo zřizovati filiálky a podružné ústavy také v jiných místech mocnářství Rakouského a v cizozemsku.“⁸ Na základě zmocnění mimořádné v. h. usnesla se na této změně 24. února 1906 také s. r. a požádala úřady o její schválení.

Dříve než byla tato žádost vyřízena, přistoupilo se k přípravným pracem ke zřízení fil. ve Lvově. Pragobanka uzavřela 15. ledna 1906 na šest let smlouvu s M. H. Reichem, který byl ustanoven jako reprezentant příští lvovské fil. Podmínkou jeho ustanovení bylo, že bude participovat 35 0/0 na čistém zisku, odevzdá všechny svůj obchod do rukou fil. a jako jistotu dá 100 ks akcií Pragobanky do depa její centrály.⁹

Rozhodnutí zříditi fil. ve Lvově bylo pochvalně přijato českou národ-

⁶ Ib. 18. 6., 9. 7., 9. 9. a 5. 11. 1904.

⁷ Ib. 12. 10., 15. 11., 20. 11., 1. 12. a 15. 12. 1906 a nestr. zpráva *Pražská úvěrní banka. Jednání v 37. řádné v. h. dne 5. 3. 1907. Zpráva jednatelská a účetní za r. 1906.* Praha 1907.

⁸ V. h. 31. 10. 1905 a s. r. 24. 2. a 3. 8. 1906. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-228, č. 2 161/22 z 22. 8. 1906.

⁹ S. r. 15. 1. 1906.

hospodářskou publicistikou a peněžní rubrika NL v něm spatřovala znamení úspěchu Pragobanky: „Má tam stará a dobrá obchodní spojení, která se upínala dosud z valné části k olomoucké fil. ústavu tohoto. Vzrůst obchodů zdůraznil nutnost této fil. a tento organický vývoj jest zároveň dokladem účelnosti kroku tohoto. Jím banka rozšiřuje jen svoji bázi pracovní, jak dáno i zvýšením akc. kapitálu, a postup tento možno jen vítati.“¹⁰

Lvovská fil. byla oficiálně otevřena 12. září 1906 a jejím představeným se stal M. H. Reich a správcem R. Machotka. O nadějích, vkládaných do její činnosti, svědčí nejlépe následující slova výroční zprávy: „Očekáváme od ní nejen značnější rozvoj dosavadního obchodu eskontního, nýbrž i obchodu bankovního vůbec. Zvláště pak mnoho slibujeme si od komisionářského obchodu zbožím a plodinami, jenž v nesčetných odvětvích svých odkázán jest na Čechy a západní Rakousko vůbec.“¹¹

Nejbližší doba dávala této víře v příznivější vývoj plně za pravdu a fil. ve Lvově začala financovat haličský průmysl a obchod v takovém rozsahu, že přistoupila záhy k otevření exp.

Usnesení zřídit exp. Lvovské fil. v Brodech bylo přijato už v lednu r. 1907 a ihned poté došlo k uzavření smlouvy s H. Landauem, který byl pověřen zařizovacími pracemi a v listopadu jmenován správcem. Exp. zahájila oficiální činnost 1. ledna 1908. V červenci r. 1909 se pak s. r. usnesla na přeměně exp. ve fil. a na ustanovení dosavadního správce jejím reprezentantem.¹²

Oba pobočné ústavy pokračovaly v provozu běžných bankovních obchodů, které na haličském peněžním trhu zahájila Pragobanka prostřednictvím své olomoucké fil., a dosáhly pozoruhodných úspěchů také v několika mimořádných transakcích.

Lvovská fil. zasáhla do jednání o utvoření Związku Producentów Ropy a značně přispěla k jeho založení. V září r. 1908 složila za tuto organizaci kauci ve výši 1 mil. K a spolu se Sporobankou umožnila pevnou uzávěrku dodávky surové ropy pro vytápění lokomotiv haličských státních drah. Tento obchod byl ukončen v květnu r. 1910 a dosaženého zisku bylo použito k internímu zesílení rezervních fondů.¹³

Později navázala Lvovská fil. spojení s a. s. Petrolea, A. T. dla Przemysłu

¹⁰ Z *pražského trhu peněžního*. NL 11. 2. 1906.

¹¹ Nestr. zpráva *Pražská úvěrní banka. Jednání v 36. řádné v. h. dne 14. 3. 1906. Zpráva jednatelská a účetní za r. 1905*. Praha 1906. V. t. SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-228, č. 2 161/23 z 22. 9. 1906 a *Pražská úvěrní banka*. NL 15. 3. 1906.

¹² S. r. 24. 1., 9. 2., 2. 11. a 20. 12. 1907 a 8. 2. a 19. 6. 1909 a SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-228, č. 2 161/26 z 19. 2. 1908.

¹³ S. r. 10. 9. 1908 a nestránkovaná zpráva *Pražská úvěrní banka. Jednání v 39. řádné v. h. dne 20. 2. 1909. Zpráva jednatelská a účetní za r. 1908*. Praha 1909. V. t. *Zemský svaz producentů surového petroleje v Haliči*. Peněžní obzor 1, 1907—1908, č. 11, s. 332—333 a *Haličský průmysl petrolejový*. Ib., 2, 1909, č. 2, s. 34—35.

Oleju Skalnego, na níž se r. 1910 podílela kapitálovou účastí 50 000 K a spolu s ní a s vídeňskými bankami provozovala nákup a prodej surové ropy.¹⁴

Spolu s vídeňskou bankou Allgemeine Depositen-Bank zúčastnila se Lvovská fil. r. 1911 kapitálem 100 000 K na založení prodejní společnosti Petroleum-Handelsgesellschaft, která se konstitovala jako spol. s r. o.¹⁵

Kromě ropných obchodů financovala Pragobanka v Haliči prostřednictvím svých pobočných ústavů dodávky dřeva státním drahám a poskytovala úvěry na exploatace lesů dřevařským fám J. Krzysztofowicz v Żółkiewu a zejména pak Lvovským fám B. Weissberg, B. Politzer, R. Halpern a M. Glanz & I. Mendel.¹⁶

Uspokojivých zisků dosahovala Pragobanka také při povolování úvěrů haličským stavebním fám a cihelnám a později i z různých parcelačních obchodů.

Po vyhlášení mobilizace r. 1914 byly oba pobočné ústavy Pragobanky v Haliči uzavřeny. Vzhledem k probíhajícím válečným událostem obnovila Lvovská fil. své úřadování teprve v r. 1916, od ledna jenom v omezeném a od května v plném rozsahu. Naproti tomu brodská fil. byla za přechodu front vyloupena a po celou dobu trvání války odkázána k nečinnosti, takže její agenda byla od 2. pol. r. 1917 přeložena do Lvova.

Své angažmá v Haliči restringovala Pragobanka už za předválečné krize v letech 1912—1913, přesto však na začátku války obnášela směnečná obliha Lvovské fil. 4 000 000 K a brodské fil. 3 300 000 K.¹⁷

Vůbec nejvíce starostí jí působila a. s. Galicyjskie Górnicze T. A., na níž měla účast a které včetně starého salda povolila úvěr 600 000 K. Tohoto těžkého břemene se zbavila v březnu r. 1916 prodejem svého podílu na akciích petrolejářské fě A. G. für Miralöl-Industrie, vormals D. Fanto, která se zavázala za veškeré daňové platy k záruce do výše 450 000 K.¹⁸

Velká pohledávka vázla Pragobance rovněž u dřevařské fy I. Weidberg ve Stryji. Celý podnik se měl přeměnit ve spol. s r. o., na jejímž kmenovém kapitálu 500 000 K by se Pragobanka podílela 375 000 K a původní majitel 125 000 K. Toto úsilí však nevedlo ke kýženému cíli. Proto byla uzavřena 3. února 1916 s fou smlouva, podle níž splatil majitel na svou pohledávku 800 000 K a postoupil dále 600 000 K ve válečných náhradách, zatím co zbývajících 238 000 K postupně splácel ze svých dřevařských exploatací. Úplného vyrovnání bylo dosaženo v červenci r. 1918.¹⁹

¹⁴ S. r. 7. 5. a 29. 12. 1910.

¹⁵ Ib. 29. 12. 1911.

¹⁶ Ib. 31. 8. a 15. 9. 1906, 27. 6., 16. 10. a 20. 12. 1907, 17. 1. 1908, 20. 1. 1909, 29. 12. 1910, 26. 9. 1911 aj.

¹⁷ V. v. 11. 11. a 5. 12. 1914.

¹⁸ S. r. 29. 12. 1915 a 14. 3. 1916, v. v. 17. 3. a 12. 4. 1916 a 46. *výroční zpráva Pražské úvěrní banky za r. 1915*. Praha 1916, nestr.

¹⁹ V. v. 1. 7. a 18. 12. 1915, 3. 2. 1916 a 3. 7. 1918.

Značné pohledávky měla Pragobanka také u fem Rafineria Nafty i Fabryka Olejów Maszynowych M. H. Reich i Spółka v Stryji ve výši 852 000 K, Dampfmühl J. Thon und Sohn ve Lvově ve výši 446 000 K, Bolechower Holzindustrie-Gesellschaft m. b. H. ve výši 450 000 K ad. Zatím co pohledávka na stryjské rafinérii nebyla ohrožena, poněvadž byla vázána na velmi dobrý směnečný materiál, ostatní kontakty se neobešly beze ztrát, které r. 1916 dostoupily výše 300 000 K.²⁰

Teprve po vyrovnání těchto pohledávek a odpisech ztrát pustila se Pragobanka v Haliči znovu do mimořádných transakcí, které podnikala buď ve spolupráci s jinými obchodními bankami n. na vlastní účet.

Tuto činnost zahájila na samém sklonku první světové války, když 27. října 1917 uzavřela zvláštní smlouvu se Lvovskou bankou Galicyjski Ziemski Bank Kredytowy, podle níž se podílela obnosem 3 000 000 K napolovic s Agrobankou na zvýšení akc. kapitálu tohoto Lvovského ústavu a na společný účet s Agrobankou převzala za 700 000 K jeho 4,5% zástavní listy. Obchod zajistil oběma pražským obchodním bankám povolinu míst ve s. r.²¹

Ve stejné době založily Pragobanka a Agrobanka spolu se svým novým Lvovským klientem spol. s r. o. Spółka Rolnicza ve Lvově s kmenovým kapitálem 600 000 K. Společnost se zabývala podle výroční zprávy „všemi obchody se zemědělstvím souvisejícími“.²² Z nich nejpozoruhodnější byl připravován v souvislosti s prodejem velkostatku Wiśnicz, kdy se kupci ucházeli o úvěr 7 000 000 K, který měly poskytnout Pragobanka, Agrobanka a Galicyjski Ziemski Bank Kredytowy. Na základě návrhu Lvovské fil. měla se k tomuto účelu založit nová společnost s kmenovým kapitálem do 700 000 K, který by kupci doplnili z vlastních prostředků na 2 000 000 K, a částečně tak kryli poskytnutý úvěr.²³

Kromě velkorysých pozemkových obchodů uskutečnila Pragobanka některé finanční operace v Haliči zcela samostatně. Byla jimi např. účast její Lvovské fil. na založení zasilatelské spol. s r. o. a dále aprovizačního podniku Wirtschaftsanstalt der Banken n. financování nákupu českého chmelu, který zajišťovali velkoobchodníci M. Weinreb ve Lvově a S. Grübel v Brodech.²⁴

Druhým mimočeským působištěm Pragobanky v monarchii byly Uhry, kde však začala obchodovat až v posledních letech války a to ještě spíše v důsledku spolupráce s tehdejším svým obchodním spojencem než z vlastní iniciativy.

²⁰ Ib. 21. 3. 1917.

²¹ S. r. 30. 10. 1917, 16. 11. a 4. 12. 1917 a v. v. 13. 12. 1917 a 3. 4. 1918.

²² 48. výroční zpráva Pražské úvěrní banky za r. 1917. Praha 1918, nestr. a s. r. 30. 10. 1917.

²³ V. v. 23. 8. 1918.

²⁴ Ib. 9. 8., 14. 8. a 28. 8. 1918.

První z takových společných transakcí byla r. 1916 účast na obchodu vepřovým dobyt看em při bance Magyar telépitő és parcellázó bank v Budapešti, na kterém se Pragobanka podílela spolu s Agrobankou a Živnobankou kvótotou 500 000 K.²⁵ Jinou neméně výnosnou transakcí se stalo financování dřevařské společnosti Faipar és vegyipar, které na zač. r. 1918 povolila Pragobanka spolu s Agrobankou úvěry po 7 500 000 K na exploataci lesů hr. A. Mikése v Berehovu.²⁶

Obě tyto nadmíru výhodné operace doporučil P. Laszlo, který v posledním válečném roce zprostředkoval oběma pražským bankám napolovic také vysoké lombardní úvěry na uherské válečné půjčky pro peněžní ústavy Magyar gazdasági hitelbank, Magyar fakeskedök hitelintézete, Kereskedelmi takarékpénztár a Magyar országos bank.²⁷

Zvláštní místo v obchodním programu Pragobanky zaujímal její spojení se severočeským hnědouhelným revírem, které ji přivedlo ke komisionářskému obchodu uhlím, uplatňovanému mj. také v Německu.

V r. 1900 zakoupila důlní závod v Křemyži a později tu postavila také briketárnu a přikoupila další dva menší doly. K dosažení snadnějšího odbytu uhlí otevřela r. 1901 v Ústí n. Lab. zvláštní prodejnu, aby „nejen obchod vnitrozemský, nýbrž i obchod vývozní do Německa mohla úspěšně pěstovati.“²⁸

Za tím účelem byl do ústecké prodejny přijat od 1. října 1902 obchodní cestující pro drážďanský obchod. O výsledcích jeho činnosti se nezachovala žádná dokumentace, ze zvyšování jeho služného však lze soudit na relativní úspěšnost: roční služné bylo zvýšeno z původních 2 160 M až na 2 800 M r. 1905. Po získaných zkušenostech z tohoto místního obchodu byla r. 1906 v Drážďanech otevřena samostatná prodejna uhlí, která tam byla v provozu až do r. 1911.²⁹

Vývoz kapitálu ve vlastním smyslu toho slova uskutečnila Pragobanka především na slovanský Balkán, jak o tom psala i jubilejní publikace k 50. výročí její činnosti: „Banka se rozhodla býti prostřednicí hospodářských styků zemí českých a slovanských zemí balkánských. Budoucnost ukázala, že tento krok byl šťastný a že uvedl v život podniky, které jsou jedněmi z nejnámennějších podniků slovanských balkánských států.“³⁰

Autoři publikace měli na mysli především Srbsko, kde se mohla Pragobanka před první světovou válkou pochlubit vedle běžných bankovních obchodů i odvážnou zakladatelskou činností, jejímž výsledkem bylo zalo-

²⁵ Ib. 16. 8. 1916.

²⁶ S. r. 21. 12. 1917 a 14. 1. 1918.

²⁷ V. v. 19. 12. 1917 a 3. 4. a 27. 5. 1918.

²⁸ Nestr. zpráva *Pražská úvěrní banka. Jednání v 32. řádné v. h. dne 4. 3. 1902. Zpráva jednatelská a účetní za r. 1901.* Praha 1902.

²⁹ S. r. 25. 9. 1902, 23. 1. 1904, 1. 3. 1905 a 30. 5. 1911. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-238, č. 2 161/32 z 12. 11. 1909 a č. 2 161/43 z 16. 6. 1911.

³⁰ *Padesát let Pražské úvěrní banky 1870—1919.* Praha 1919, s. 24. Podrobně i Kukla, S.: *Srbské peněžnictví a český kapitál.* Praha — Bělehrad 1912, s. 29.

žení cukrovaru a rafinérie cukru v Čupriji a akcionování pivovaru v Ja-
godině.

Podnět k jednání o udělení koncese pro čuprijský cukrovar dal B. Picka z Bělehradu, který navrhoval účast na tomto podniku nejprve Živnobance a teprve když tam byl odmítnut, obrátil se se stejným návrhem na Prago-
banku.³¹

Lákavá nabídka našla ve s. r. okamžité porozumění a ředitel banky byl
ihned vyslán na studijní cestu, aby vyšetřil poměry srbského cukerního
průmyslu. Výsledkem jeho cesty byla dohoda s fami Čirković i komp.
v Bělehradě a Braće Minh v Paraćinu o založení a. s. pro stavbu suro-
vární a rafinérie cukru. Akc. kapitál měla zajistit z 80 0/0 Pragobanka,
kdežto na obě srbské fy dohromady připadla 20 0/0 kapitálová účast.³²

Udělení předběžné koncese se protáhlo následkem intrik jediného dosud
cukrovaru bělehradského, který z obav před konkurencí nového podniku
začal vyhánět ceny cukru do výjimečné výše. Celou otázkou se tak musila
zabývat i srbská vláda, která pohrozila snížením celních sazeb a tím
i uvolněním zahraničního dovozu. Pod dojmem této pohružky uzavřel bě-
lehradský cukrovar s připravovaným podnikem Pragobanky dohodu, která
vylučovala jakoukoliv soutěž při nákupu řepy, stejně jako při prodeji ho-
tového zboží.³³

Zdá se, že na tomto výsledku se podíleli i politikové. Z české strany si
o to přisvojoval zásluhy V. Klofáč, který dokonce později vydával založení
a. s. za své dílo. U srbských úřadů pak intervenoval M. Pavlović.³⁴

Teprve po vleklém jednání bylo 3. března 1911 povoleno ve druhém
čtení bělehradskou skupštinou zřízení cukrovaru, načež Pragobanka po-
dala žádost o udělení definitivní koncese a po jejím kladném vyřízení se
konstituovala 20. července 1911 Srbsko-česká továrna a rafinérie cukru
v Praze s akc. kapitálem 5 mil. K. Ve s. r., jejímž předsedou byl zvolen
H. Karlík, měla Pragobanka vyhrazeno 8 míst z celkového počtu 10.³⁵

Transakce se stala opět předmětem pozornosti české národohospodářské
publicistiky, která vyslovila přání, aby se založení a. s. stalo pobídkou
k praktickému uskutečňování ideje slovanské vzájemnosti: „Nepodnika-
vosti srbské výhodně využívají kapitalisté němečtí na velikou škodu Srbů
samých. A proto už v zájmu praktického řešení ideje všeslovanské vzá-
jemnosti třeba, aby český kapitál neváhal v plné síle své postaviti se na
odpor kapitálu německému a uplatňoval se ve všech odvětvích průmysl-

³¹ Srov. dřívější text na s. 69.

³² S. r. 18. 12. 1909, 8. 1. 1910 a 12. 2. 1910.

³³ SÚA, MO/R, sign. H. Srbsko 1908— 1915, čj. 39 303/1911.

³⁴ V. Klofáč J. Neumannovi 16. 4. 1913, AÚML, f. 41, P-33-30, Podobně i M. Pavlović J. Holečkovi 18./4. 11. 1910 a 17./3. 12. 1910, LA PNP, J. Holeček.

³⁵ C 1912, 2, s. 1743 a *Zakon o povlastici Praške kreditne banke, Čirkovića i komp. iz Beograda i Braće Minh, industrijalaca iz Paraćina za proizvodnju šećera*. In: Pregled razvoja međunarodno-pravnih odnosa jugoslavenskih zemalja od 1800. do danas. 1. Beograd 1953.

nictví, zvláště pak když jsou tak v Srbsku příznivé okolnosti, podporující prodírání kapitálu českého na Balkán.“³⁶

Novému cukrovaru slibovala prosperitu vedle předpokládaných výhod, které požívali koncesionáři od srbské vlády, i příznivá volba místa ke stavbě podniku. Bylo jím okresní město Čuprija, ležící v úrodném údolí řeky Moravy, kde se dařilo cukrové řepě a kde i rolníci jevíli o pěstování této plodiny značný zájem. Město mělo dobré dopravní spojení a v jeho nejbližším okolí se nacházely doly s ložisky hnědého uhlí. Pro založení podniku mluvila pak nejvíce ona okolnost, že spotřeba cukru v Srbsku neustále vzrůstala, takže dosavadní produkce jediného bělehradského podniku nestačila poptávce a domácí trh bylo třeba zásobovat dovozem.³⁷

Stavbu cukrovaru zadala a. s. české stavební fě M. Blecha v Praze, dodávky strojního zařízení pak byly svěřeny pražským strojárnám Breitfeld, Daněk a spol. a První českomoravská továrna na stroje. Cukrovar byl zařízen na zpracování 8 000 q cukrové řepy při současné rafinaci veškerého výrobku.³⁸

První kampaň narazila však na mimořádné obtíže. Byla zahájena 9. září 1912 za citelného nedostatku dopravních prostředků, který nastal jejich nasazením pro přepravu vojska a válečného materiálu za první balkánské války. Několik dnů po zahájení kampaně byli zaměstnanci povoláni na vojenská cvičení a po vyhlášení mobilizace musili nastoupit vojenskou službu i rolníci. Poměry, ztížené průběhem válečných událostí, zhoršovalo i mimořádně nepříznivé počasí, když v říjnu a v listopadu r. 1912 nastaly vydatné deště a okolí Čuprije bylo zpusťošeno povodněmi. Za této situace byla kampaň zakončena ztrátou ve výši 62 117 K.³⁹

Přes tento výsledek koncesionáři věřili, že se výroba bude v příštích letech vyvíjet příznivěji, neboť srbské území se po první balkánské válce značně rozšířilo, čímž se mohly zlepšit konzumní požadavky. Než ani toto očekávání se nesplnilo a také další kampaň byla ztrátová následkem událostí, spojených s průběhem druhé balkánské války. Srbská vláda sice povolovala podniku bezcelný dovoz 700 vagónů řepy ze sousedních Uher, přesto však byla bilance taková, že neumožňovala ani po kampani 1913—1914 vypláčet žádnou dividendu.⁴⁰

Za první světové války byl pak provoz v cukrovaru několikrát úplně

³⁶ *Český kapitál do Srbska*. NL 23. 6. 1911. Her man, K.: o. c., s. 246 píše o cukrovaru Pragobanky jako o jediném podniku toho druhu v Srbsku. Ve skutečnosti tam byl už předtím založen německou a. s. cukrovar v Bělehradě.

³⁷ *Pozvání k upisování akcií Srbsko-české továrny a rafinérie cukru*. NL 3. 9. 1911 a s. r. 25. 8. 1911.

³⁸ S. r. 10. 3., 21. 3. a 13. 4. 1911.

³⁹ *Srbsko-česká továrna a rafinérie cukru v Čupriji*. NL 29. 10. 1913 a *Český kapitál v území válkou ohroženém*. Čas 17. 10. 1912.

⁴⁰ *44. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1913*. Praha 1914. Rovněž *Balkánské cukrovary, založené Pražskou úvěrní bankou*. NL 2. 1. 1914 a *Pražská úvěrní banka*. Ib. 22. 3. 1914.

zastaven a tovární objekty utrpěly škody při přesunech front. Kampaň 1914—1915 proběhla sice bez větších obtíží a podařilo se během ní zpracovat dokonce část řepy, kterou následkem válečných událostí nestačila využít bělehradská konkurence. A. s. tak mohla v době od 1. ledna do 31. března 1915 splatit Pragobance 1 850 000 K svých pohledávek.⁴¹

Naproti tomu kampaň 1915—1916 nebyla vůbec zahájena, když v zemi, nacházející se ve válečném stavu, nemohly být sjednány smlouvy na řepu. Pro tyto obtíže začala Pragobanka usilovat o prodej akcií, aby se tak mohla vzdát celého obchodu, což se však nezdařilo.⁴²

Kampaň 1916—1917 byla jenom několikadenní, takže se podařilo zpracovat pouze nepatrné množství řepy. Výroční zpráva o tom s politováním konstatovala: „Za nynějších poměrů jest výroba většího množství cukru naprosto vyloučena, poněvadž ihned po okupaci Srbska byl celý cukrovar zabrán německým vojskem, jež ještě nyní má obsazenu největší část budov, hlavně skladišť a dílen, takže záводу jest ponechána pouze vlastní továrna s nepatrným prostorem skladištním. Všechny kroky, které jsme dosud učinili k odstranění těchto překážek, setkaly se s naprostým nezdařením. Obtíže, které se nám tu staví v cestu, jsou za nynějšího stavu naprosto nepřekonatelné a nám zbývá jen věnovati hlavní péči pouze tomu, abychom budovu tovární a stroje udrželi v dobrém stavu.“⁴³

Druhým zakladatelským podnikem Pragobanky v Srbsku byla přeměna Kosovljaninova pivovaru v Jagodině v a. s. S možností výnosně akcionovat tento závod počítalo vedení banky od srpna r. 1911 a realizovalo ji v lednu r. 1912 založením a. s. Parostrojevna pivovara i sladara M. J. Kosovljanina d. d. s akc. kapitálem 2 mil. din. Banka vyplatila původnímu majiteli za jeho závod 350 000 K, zaplatila za něj všechny dluhy a angažovala jej za ředitele. Pivovar se sladovnou byl po této transakci přestavěn stavební firmou M. Blechy v Praze a vybaven moderním zařízením, které dodaly pražské strojírny. Jeho výroba neobyčejně stoupla, takže r. 1913 přistoupila a. s. k vyplácení první dividendy.⁴⁴ Velmi dobré bilanční výsledky se přenesly i do počátečního období první světové války. R. 1915 byl však závod obsazen německým vojskem, které jej za ústupu r. 1918 citelně poškodilo.

Srbské obchody přivedly Pragobanku ke kroku na české bankovní poměry takřka výstřednímu — k otevření prvního pobočného ústavu české obchodní banky v zahraničí.

⁴¹ V. v. 16. 4. 1915 a 45. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1914. Praha 1915, nestr.

⁴² V. v. 25. 8. 1916 a 46. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1915. Praha 1916, nestr.

⁴³ 48. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1917. Praha 1918, nestr.

⁴⁴ S. r. 20. 1. a 20. 4. 1912 a 44. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1913. Praha 1914, nestr.

⁴⁵ 49. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1918. Praha 1919, nestr.

Myšlenkou zřídít fil. v Bělehradě zabývala se s. ř. už v prosinci r. 1909, kdy bylo přijato závazné usnesení k této otázce. Fil. se měla řídit srbskými zákonnými ustanoveními o a. s., její veškeré právnícké operace měly být závazné a její představenstvo mělo platným způsobem podporovat a zastupovat fu společnosti. Když získala banka od srbské vlády povolení k otevření fil., obrátila se se stejnou žádostí ihned na vídeňské ministerstvo vnitra a po jejím kladném vyřízení byla takto povolená fil. 5. července 1910 aktivována.⁴⁶

Představenstvo fil. tvořili ředitel srbských státních drah a bývalý ministr financí M. Popović a dále M. Djarić, společník bělehradské fy Mesařović & Pavlović. Ředitelem fil. byl jmenován K. Husník. Český tisk komentoval otevření nové fil. Pragobanky neobyčejně pochvalně a zdůrazňoval zejména závažnost česko-srbské hospodářské spolupráce jako hlavního prostředku proti rozpínavosti německého kapitálu na Balkáně.⁴⁷

Prostřednictvím bělehradské fil. upevňovala Pragobanka poměrně čilé úvěrové styky se srbským průmyslem a obchodem, financovala výstavbu železničních tratí a exploataci lesních komplexů, zabývala se komisionářským prodejem zemědělských strojů a zemědělských výrobků ap. Tato obchodní činnost byla natolik úspěšná, že se r. 1912 po zakoupení realit v Bělehradě vážně začalo uvažovat o stavbě vlastní budovy. Záměr byl však v důsledku nejistých politických a hospodářských poměrů odložen.⁴⁸

Po propuknutí první světové války byly styky centrály s bělehradskou fil. přerušeny a fil. po tu dobu prováděla výplaty rakouským zajatcům. Po okupaci srbského hl. m. vojsky ústředních mocností bylo sice povoleno opětné otevření fil., povolení ministerstva vnitra bylo však zcela formální, jak s dávkou jistě vyčítavosti poznamenala výroční zpráva r. 1917: „Rovněž i fil. v Bělehradě jest odsouzena k naprosté nečinnosti pro nepochoptelný a zcela mylný názor směrodatných kruhů, ačkoliv právě tato fil. prokázala rakouskému obchodu vývoznímu před válkou velké služby.“⁴⁹

Druhým slovanským státem na Balkáně, k němuž Pragobanka upřela svou pozornost, bylo Bulharsko. Jeho hospodářské poměry sledovala už od října r. 1910, aby nakonec v prosinci toho roku zažádala bulharskou vládu o udělení koncese pro stavbu cukrovaru. Bylo to bezmála o rok dříve, než s podobným projektem vystoupila Živnobanka, která však později od svého plánu ustoupila.⁵⁰

V zemi byly pro cukrovarnický průmysl zvlášť výhodné podmínky, kterých však dlouho využíval pouze jediný cukrovar, postavený koncem

⁴⁶ S. r. 18. 12. 1909, 12. 2., 5. 3., 16. 4. a 7. 5. 1910 a SOA, Praha, KSO Praha, zn. Sp-XI-238, č. 2 161/38 z 30. 8. 1910.

⁴⁷ *Slovanská hospodářská vzájemnost*. Čas 25. 3. 1910 aj.

⁴⁸ S. r. 3. 2. a 23. 3. 1912 a 26. 5. 1913.

⁴⁹ 48. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1917. Praha 1918, nestr.

⁵⁰ S. r. 22. 10. a 29. 12. 1910 a rovněž dřívější text na s. 70. Herman, K.: o. c., s. 245—246 pokládá nesprávně projekt Živnobanky za starší.

90. let 19. stol. belgickou a. s. Société anonyme des sucreries-raffineries bulgares. Dobré výsledky, jichž tento podnik dosahoval zvláště od r. 1908, vzbudily o toto průmyslové odvětví zájem nejenom domácího, ale i zahraničního kapitálu.⁵¹

Pragobanka obdržela právoplatnou koncesi na založení cukrovaru od bulharské vlády 31. ledna 1912, teprve však za půl roku svolala ustavující v. h., na níž byla založena 31. srpna 1912 a. s. Bългарsko-češko a. d. za zacharna promišenost s akc. kapitálem 6 mil. leva. Podnik měl být vybudován v Gor. Orchajovici při železniční trati Sofia—Varna a v úrodné oblasti s příznivými podmínkami pro pěstování řepy. Bulharská vláda poskytla koncesionářům značné výhody, takže také na tento cukrovar se pohlíželo se značnými nadějemi: „Jsme přesvědčeni, že i tento podnik, zvláště nyní vzhledem k očekávanému rozšíření království Bulharského, bude skýtatí v budoucnosti velmi příznivou výnosnost.“⁵²

Stavbu i strojní zařízení prováděly opět české fy. Před úplným dokončením byl však cukrovar postižen 14. června 1913 silným zemětřesením, které úplně zničilo veškeré vedlejší budovy. Přesto byla stavba dokončena v termínu a cukrovar zvládl i nevelkou kampaň 1913—1914.⁵³

Menší zůstaly následkem neklidných poměrů i první dvě válečné kampaně, což vyvolalo zájem budapeštského ústavu Pesti magyar kereskedelmi bank o odkoupení akcií Bългарsko-češko a. d. za zacharna promišenost. Pragobanka však nabízený obchod zásadně odmítla.⁵⁴

Teprve v kampani 1916—1917, během níž bylo v Gor. Orjachovici zpracováno 500 000 q řepy, podařilo se šťastně překonat všechny obtíže počátečního provozu a splnit očekávání, vkládaná do tohoto zakladatelského činu. Proto také na v. h. 17. března 1918 bylo navrženo vyplácet 26% dividendu a zvažovala se i otázka zvýšení akc. kapitálu.⁵⁵

Spolu s projektem bulharského cukrovaru plánovala Pragobanka také otevření druhé své balkánské fil., jejímž smyslem mělo být financování všech bulharských bankovních obchodů. Balkánské války vyvolaly však značnou nejistotu na peněžních trzích, která nakonec banku odradila od zamýšleného projektu. Místo fil. byla v květnu r. 1914 otevřena v Sofii pouze exp. jako prodejní kancelář rafinovaného cukru orjachovického cukrovaru.⁵⁶

Z neslovanských balkánských států Pragobanka úvěrově pracovala od

⁵¹ Daskalov, R. I.: *Das ausländische Kapital in Bulgarien*. Berlin 1912, s. 184—185.

⁵² 43. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1912. Praha 1913, nestr. a s. r. 5. 1. a 27. 8. 1912. Okrajově i Stavba cukrovaru v Bulharsku, SÚA, NRČ, oddíl Z, kart. 113, sl. 13.

⁵³ *Bulharsko-česká a. s. pro průmysl cukerní v Gor. Orechovici. Zpráva 1912—1917*. In: Zprávy Výzkumné stanice cukrovarnické v Praze, 1917, přílohy.

⁵⁴ V. v. 3. 11. 1915.

⁵⁵ Ib. 5. 10. 1916 a 47. výroční zpráva a rozvaha Pražské úvěrní banky za r. 1916. Praha 1917, nestr.

⁵⁶ S. r. 8. 5. 1914.

r. 1910 v Rumunsku, kde jí tento obchod k 30. červenci 1914 vynesl jenom na úrocích 139 507 K zisku.⁵⁷

Po vypuknutí první světové války měla u jednotlivých rumunských firm pohledávky za 3 214 130 K. Ztráty však hrozily pouze u dvou bukuřešských klientů, kteří se nacházeli v konkursu a z nichž fa Unter & Co dlužila 290 000 K a fa Weil celkem 165 000 K. Ostatní dlužníci skládali splátky na účet Pragobanky u vídeňského ústavu K. k. priv. österreicheische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe, takže rumunské angažmá postupně klesalo.⁵⁸

Na likvidaci účetního zbytku se podílel A. M. Goldenberg v Bukurešti, který kromě honoráře a odměn za místní intervence participoval 10 % na zisku z jednotlivých úvěrových obchodů.⁵⁹

Po přenesení svého sídla z Kolína do Prahy a tomu odpovídající úpravě ve znění svého názvu vstoupila poč. nového století na pražský peněžní trh v pořadí už třetí a přitom velmi ctizádostivá česká obchodní banka, která začala rozšiřovat svůj obchodní program jak po obsahové, tak i po územní stránce.

Nehledě na komisionářský obchod uhlím v Drážďanech, který měl povahu dočasné bilanční epizody, stejně jako na vyhledávání styků s budapeštskými peněžními ústavy, diktované v závěru první světové války spíše důsledky probíhajícího tehdy nadbytku inflačních peněz, měla zbývající obchodní teritoria pro Pragobanku daleko stálejší význam.

Prvním z nich byla Halič, kde začala poskytovat od r. 1903 prostřednictvím své olomoucké fil. pravidelné daňové úvěry pro těžbu a zpracování ropy. Stykům s haličskou klientelou, rozšiřovaným postupně i o další bankovní obchody včetně smělé zakladatelské činnosti přizpůsobila i svou vnitřní organizaci. Jako první česká obchodní banka otevřela r. 1906 svou fil. ve Lvově. K ní pak připojila o dva roky později brodskou exp., která se v krátké době emancipovala a r. 1909 se přeměnila v samostatnou fil.

Druhým trvalým odbytištěm se stal Balkán, kde se obchodně neomezovala pouze na země, tvořící součást Předlitavska n. Uher, ale překročila neobyčejně rychle hranice habsburské monarchie. Na rozdíl od většiny ostatních českých obchodních bank se tak měnila ve vývozce kapitálu nejenom podle slov, ale i svými činy. Zcela mimořádnou transakcí bylo zakládání průmyslových podniků v Srbsku a v Bulharsku, které vedlo k otevření fil. v Bělehradě a exp. v Sofii a připravilo tak výchozí pozice českému finančnímu kapitálu pro jeho příští jihovýchodní expanzi.

⁵⁷ V. v. 4. 11. 1914.

⁵⁸ Ib. 16. 10. a 3. 11. 1914, 6. 2., 26. 3., 18. 6. a 17. 9. 1915 a 11. 1. 1916.

⁵⁹ Rumunské angažmá postupně klesalo na 2 107 600 K k 15. listopadu 1914, na 1 776 280 K k 24. březnu 1915, na 1 421 211 K k 16. červnu 1915, na 1 322 444 K k 10. září 1915, na 1 243 467 K k 31. prosinci 1915 atd. — v. v. 15. 10. a 27. 11. 1914, 28. 5. 1915 atd.